

# **МІСЦЕ І РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ У СТРУКТУРІ БАНКОВСЬКОЇ СИСТЕМИ**

*Османова С.Е., студ. ОКР «Бакалавр», гр. ФіК-401*

*Науковий керівник: Бекірова С.Е., к.е.н., ст. викладач  
кафедри фінанси і кредит*

*Національна академія природоохоронного та  
курортного будівництва, м. Сімферополь*

Без результативної діяльності національного банку неможливий розвиток банківської системи, оскільки він великою мірою несе відповідальність за її функціонування, безпеку та стабільність, організовуючи та контролюючи її діяльність.

З огляду на короткий термін функціонування банківської системи України, необхідно визначити місце і роль НБУ як регулятора банківської діяльності, умови його ефективного функціонування загалом.

Загалом, в економічній літературі відокремлюють три основні цілі діяльності центральних банків, змістове наповнення яких зводиться до такого: забезпечення стабільності національної грошової одиниці, сприяння розвитку та забезпечення стабільності банківської системи країни, сприяння ефективності і надійності платіжної системи країни [1, с.5; 2, с.65]. В Україні виконання функцій центрального банку покладено на НБУ. Відповідно до ст. 99 Конституції України, забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією НБУ [3, с.22]. Крім цього, Законом України «Про Національний банк України» визначено ще двадцять три функції Центрального банку України [4].

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» Національний банк України є центральним банком держави і знаходиться в її власності. Разом із своїми філіями він являє собою перший рівень банківської системи України, виконує базові функції кредитної і резервної системи і обслуговує виконання державного бюджету країни. Законодавством встановлено, що Національний банк України підзвітний Верховній Раді України, має автономний статус у системі органів виконавчої влади і не залежить від неї при вирішенні питань, що входять до компетенції центрального банку.

Правова природа Національного банку України має свої особливості. З одного боку, Національний банк є юридичною особою і може укладати цивільно-правові угоди з комерційними банками і державою. А з іншого, — він має широкі владні повноваження щодо управління грошово-кредитною системою держави. Таким чином, Національний банк України має подвійну правову природу.

Розвиток банківської системи та незалежність НБУ перебувають у прямій залежності. Відповідно, недостатня незалежність НБУ негативно позначається на розвитку банківського сектору. Останні дослідження з цього питання виявляють недостатню незалежність вітчизняного Центрального банку. У Центрі соціально-економічних досліджень CASE України, оцінюючи незалежність НБУ, значення індексу Цукермана встановили на рівні 0,52 [5, с.122]. Отже, рівень незалежності становить лише 52 % від ідеального значення. Законодавче регулювання діяльності НБУ та Кабінету Міністрів не забезпечують належного рівня незалежності і фактично не відповідають стандартам ЄС. Окрім функціональної незалежності НБУ, необхідно забезпечити фінансову та персональну незалежність. Фінансова незалежність для Центрального банку передбачає визначення чіткого і конкретного порядку формування та розподілу його ресурсів. Необхідно дозволити НБУ насамперед формувати резерви для покриття ризиків його діяльності і лише після цього перераховувати решту його прибутків до Державного бюджету України. Персональна незалежність НБУ стосується його керівництва, а саме: голови НБУ та членів Ради НБУ. Необхідно чітко у законодавчому порядку прописати вимоги до них та правові підстави для припинення їх повноважень.

Стратегічною метою і найважливішим обов'язком НБУ є створення сприятливого середовища, в якому діють комерційні банки та інші фінансові установи. Це означає, що основною метою діяльності НБУ є: захист і забезпечення стабільності валюти України; розвиток і зміцнення банківської системи; забезпечення ефективного й безперебійного функціонування системи розрахунків; встановлення та підтримка конкурентного середовища; стимулювання використання нових інструментів грошово-кредитної політики.

Ефективність діяльності банківської системи України значною мірою залежить від рівня її капіталізації, який на сьогодні низький.

Проте в динаміці відбувається зростання капіталізації українських банків, у тому числі 2 державних — Ощадного банку України та Укресімбанку. Відомо, що рівень капіталізації визначається як відношення регулятивного капіталу до активів, зважених на ризик. Отже проблему підвищення капіталізації можна вирішувати як шляхом збільшення власного капіталу, так і зменшення високо ризикованих активів.

Крім цього, в українському варіанті кризові явища в банківському секторі слід розглядати як закономірну форму оновлення системи управління національними інвестиціями, кредитними та фінансовими потоками.

Враховуючи досвід функціонування центральних банків у економічно розвинених країнах, банківська система України побудована як дворівнева на чолі з Національним банком України, який повністю перебуває у державній власності і створений директивним шляхом. В організації діяльності Центрального банку України враховано світовий досвід у плані його незалежності, що зміцнює його становище і підвищує результативність діяльності. Поряд із законодавчо визначеною незалежністю вітчизняного Центрального банку у плані підпорядкування іншим органам управління держави, достатньо розвинена система захисту членів центрального апарату управління НБУ від політичного тиску. Але система нагляду та контролю працює недостатньо ефективно, оскільки не весь необхідний інструментарій зосереджений у Центральному банку і його дії нерідко натрапляють на перешкоди із Кабінету Міністрів України.

Підсумовуючи, варто зазначити, що, відповідно до чинного українського законодавства, і банківська система, і Центральний банк створені за кращими зразками розвинених країн Європи. Проблеми полягають в адаптації закордонних моделей до українських реалій та українського менталітету, а також у недостатньому виконанні законодавчо визначених орієнтирів розвитку.

#### *Література*

1. Леончук І.Д. *Операції центрального банку* : [навч. посіб.] / І.Д. Леончук. — Львів : Вид-во ЛБІ НБУ, 2004. — 143 с.
2. Денисенко М.П. *Гроші та кредит у банківській справі* : [навч. посіб.] / М.П. Денисенко. — К. : Вид-во "Алеута", 2004. — 478 с.

3. Конституція України. Закон України "Про внесення змін до Конституції України" : Текст відповідає офіційному. — К. : Вид-во " Школа", — 48 с.
4. Про Національний банк України: Закон України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
5. Фаюра Н.Д. НБУ — гарант стабільності та ефективності грошово-кредитної системи України / Н.Д. Фаюра, В.Г. Ігліньська // Збірник наукових праць ВНАУ. — Серія : Економічні науки. — №1 (56). — Том 4. —2012. — С. 86-91